

OKO BESEDE 18. SREČANJE SLOVENSКИH MLADINSКИH PISATELJEV **26. - 28. 9. 2013**

OKO BESEDE 2013

Sestavil in uredil

Franci Just

Oblikovanje

TRIK

Izdalo in založilo

Podjetje za promocijo kulture Franc-Franc

Naklada

100 izvodov

Cena

bpl. (darilni izvodi)

Murska Sobota, 2013

.....
CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

821.163.6.09

SREČANJE slovenskih mladinskih pisateljev Oko
besede (18 ; 2013 ; Murska Sobota)

Oko besede 2013 / XVIII. srečanje slovenskih
mladinskih pisateljev, Murska Sobota, 26., 27.,
28. september ; [sestavil in uredil Franci Just].

- Murska Sobota : Podjetje za promocijo kulture
Franc-Franc, 2013

ISBN 978-961-255-065-3

1. Just, Franci

COBISS.SI-ID 75594497
.....

OKO BES EDE

18. SREČANJE
SLOVENSKIH
MLADINSKIH
PISATELJEV

26. - 28. 9. 2013

Vsebina

1. Oko besede

1.1	Srečanje slovenskih mladinskih pisateljev Oko besede	6
1.2	Program Očesa besede 2013	7

2. Večernica

2.1	O nagradi	8
2.2	Dosedanji dobitniki večernice	8
2.3	Večernica 2013	8
2.4	Podelitev večernice 2013	9

3. Radovedni prstki

3.1	Dr. Aksinja Kermauner: Razstava »Radovedni prstki«	10
3.2	Dr. Aksinja Kermauner: Razvijanje bralne pismenosti pri slepih in slabovidnih otrocih	10

4. Simpozij »Tematiziranje revščine v slovenski mladinski književnosti«

4.1	Simpozijška izhodišča	18
4.2	Sodelujoči in njihovi prispevki	18
4.2.1	Dr. Blanka Bošnjak: »Nesmilečno življenje« Potrčevih likov kot tematska stalnica v njegovi kratki prozi (povzetek referata)	18
4.2.2	Dr. Dragica Haramija: Aktualnost kánonskih realističnih mladinskih besedil s temo revščine (povzetek referata)	19
4.2.3	Mag. Tilka Jamnik: Katere mladinske knjige s temo »revščina« bi svetovala v branje (referat)	20

4.2.4	Dr. Gaja Kos: Pločnik proti kavču ali rabljeno proti novemu (povzetek referata)	29
4.2.5	Slavko Pregl, pisatelj, dobitnik številnih literarnih nagrad in priznanj, največ za mladinsko književnost: Pisateljski odnos do »revščine v mladinski književnosti« - hitra skica za razmišljanje (povzetek referata)	30
4.2.6	Mag. Anja Štefan: Revščina in bogastvo v slovenskih ljudskih pripovedih (povzetek)	31

5. Slovenska pisateljska pot

5.1	Projekt »Slovenska pisateljska pot«	32
5.2	Slovenska pisateljska pot. Vodnik po domovanjih 106 pesnikov in pisateljev	33

6. Občina Velika Polana in Miškova pot

6.1	Občina Velika Polana	33
6.2	Miškova pot	34
6.2.1	Kranjčeva domačija v Veliki Polani	34
6.2.2	Pomelaj	34
6.2.3	Copekov mlin	34
6.2.4	Sveta Trojica v Lendavskih gorica	35

1 Oko besede

1.1 Srečanje slovenskih mladinskih pisateljev Oko besede

1995

V organizaciji založbe Franc-Franc in ob finančni podpori Mestne občine Murska Sobota poteka v Murski Soboti prvo, miniaturno Srečanje slovenskih mladinskih pisateljev, ki mu Feri Lainšček iznajde ime Oko besede.

1996

- Kot prirediteljica simpozijev se Očesu besede pridruži revija Otrok in knjiga.
- Založba Franc-Franc ter revija Otrok in knjiga ustanovita nagrado VEČERNICA, nad katero prevzame pokroviteljstvo ČZP Večer.

1997

Na Očesu besede 1997 je podeljena prva večernica.

1998-2013

Oko besede se razvije v pomembno strokovno in stanovsko srečanje številnih akterjev sodobne slovenske mladinske književnosti:

- njenih ustvarjalcev – pisateljev in pisateljic, ki pišejo leposlovje za otroke in mlade,
- njenih premišljevalcev in razlagalcev – literarnih strokovnjakov in književnih pedagogov,
- njenih promotorjev (vključujeta se npr. Bralna značka in slovenska sekcija IBBY),
- njenih hraniteljev – knjižničarjev,
- njenih izdajateljev - založnikov.

Stalnice Očesa besede postanejo:

- podelitev večernice, na kateri predstavnik ČZP Večer dobitniku izroči nagrado,
- simpozij na izbrano temo v organizaciji revije Otrok in knjiga,
- Večerničina literarna bera – razstava izbranih kakovostnih mladinskih literarnih del, ki so izšla v minulem letu in jih je obravnavala žirija za podelitev večernice,
- Literarno-kulturno popotovanje kot način spoznavanja kulturnih in naravnih znamenitosti okolja, v katerem poteka festival.

Najpomembnejši gmotni podpornik Očesa besede je Javna agencija RS za knjigo.

1.2 Program Očesa besede 2013

Četrtek, 26. 9. 2013

9:00 – 10:00

Sprejem udeležencev
(Hotel Zvezda)

10:00 – 11:00

Začetek festivala
(Salon Murska republika v hotelu Zvezda)

12:00 – 13:00

Podelitev Večernice
(gledališče Park v Murski Soboti)

15:30 – 16:30

Aksinja Kermauner: »Radovedni prstki«
• predstavitev projekta tipnih slikanic
• predavanje o razvijanju bralne pismenosti slepih in slabovidnih
(Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota)

15:30 – 16:00

Predstavitev projekta in knjige »Murska Sobota nekoč in danes«
(restavracija hotela Zvezda)

Literarno-glasbeni program
(restavracija hotela Zvezda)

Petek, 27. 9. 2013

9:00 – 11:00

Obiski pisateljev na šolah

15:00 – 18:00

Simpozij »Tematiziranje revščine v slovenski mladinski književnosti«
(kulturni dom Velika Polana)

Razstava »Večerničina literarna bera 2012«
(avla kulturnega doma Velika Polana)

18:30 – 19:30

Predstavitev projektov »Slovenska pisateljska pot« in »Ustvarjalni in doživljajski ateljeji pri dobrih ljudeh«
(domačija Miška Kranjca Velika Polana)

20:00

Pogovor z nominiranci za Večernico 2013

Literarno-glasbeni program
(kulturni dom Velika Polana)

Sobota, 28. 9. 2013

9:30 – 18:00

Ekскурzija »Po poteh Miška Kranjca«

2 Večernica

2.1. O nagradi

VEČERNICO, nagrado za najboljše slovensko mladinsko literarno delo minulega leta, sta ustanovila Podjetje za promocijo kulture FRANC-FRANC ter revija OTROK IN KNJIGA. Kot pokrovitelj nagrade se jima je pridružilo ČZP VEČER. V strokovnem smislu nad nagrado bdi petčlanska žirija, ki pregleda slovensko mladinsko književno produkcijo minulega leta in nato iz ožjega nabora literarno-estetsko najkakovostnejših del po sistemu točkovanja pride do petih del, ki enakovredno kandidirajo za večernico. Avtor dela, ki na zadnjem žiriranju doseže najvišje število točk, prejme večernico. Nagrada se tradicionalno podeljuje na Srečanju slovenskih mladinskih pisateljev Oko besede v Murski Soboti.

Žirijo sestavljajo po en predstavnik obeh ustanoviteljev, predstavnik pokrovitelja, predstavnik Društva slovenskih pisateljev in predstavnik Zveze bibliotekarskih društev Slovenije in Slovenske sekcije IBBY.

2.2 Dosedanji dobitniki Večernice

LETO 1997

Tone Pavček za pesniško zbirko Majnice

LETO 1998

Desa Muck za mladinski roman Lažniva Suzi

LETO 1999

Janja Vidmar za delo Princeska z napako

LETO 2000

Polonca Kovač za delo Kaja in njena družina

LETO 2001

Feri Lainšček za knjigo avtorskih pravljic Mislice

LETO 2002

Matjaž Pikalo za delo Luža

LETO 2003

Marjana Moškrič za mladinski roman Ledene magnolije

LETO 2004

Slavko Pregl za delo Srebro iz modre špilje

LETO 2005

Igor Karlovšek za mladinski roman Gimnazijec

LETO 2006

Dušan Dim za roman Distorzija

LETO 2007

Majda Koren za delo Eva in kozel ter Irena Velikonja za delo Poletje na okenski polici

LETO 2008

Ervin Fritz za pesniško zbirko Vrane

LETO 2009

Janja Vidmar za delo Pink

LETO 2010

Bina Štampe Žmavc za delo Cesar in roža

LETO 2011

Mate Dolenc za delo Maščevanje male ostrige

LETO 2012

Dim Zupan za delo Hektor in zrela hruška

2.3 Večernica 2013

Žirija v sestavi dr. Aleš Debeljak (predstavnik Društva slovenskih pisateljev), dr. Dragica Haramija (predstavnica Podjetja za promocijo kulture Franc-Franc in predsednica žirije), Kristina Picco (predstavnica

Zveze bibliotekarskih društev Slovenije in Slovenske sekcije IBBY), **Melita Forstnerič** (predstavnica ČZP Večer) in **Maja Logar** (predstavnica revije Otrok in knjiga) je pregledala slovenska mladinska literarna dela, ki so izšla v letu 2012. Izmed njih je izbrala naslednjih pet finalistov:

Mate Dolenc

Mali princ z otoka

Nataša Konc Lorenzutti

Kakšno drevo zraste iz mačka

Andrej Rozman

Čofli

Barbara Simoniti

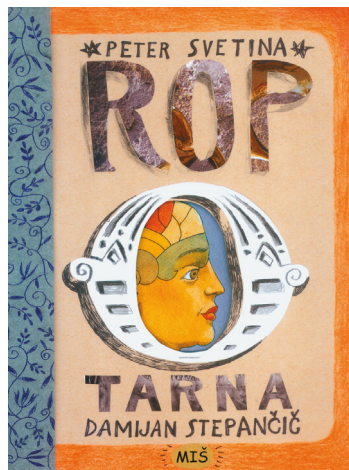
Močvirniki

Peter Svetina

Ropotarna

Žirija je na svoji zadnji seji odločila, da večernico za leto 2012 prejme

Peter Svetina.

2.4 Podelitev Večernice 2013

Na prireditvi, ki jo bo vodila Norma Bale, bodo v kulturnem programu nastopili učenci Osnovne šole I Murska Sobota Aljoša Šipoš, Dona Vinkovič, Marko Irgolič, Nina Krpič in Zala Hoblaj, ki bodo brali odlomke iz petih nominiranih literarnih del, ter člani Plesnega foruma Celje, ki bodo izvedli plesno predstavo Škrat Sanjavec.

Strokovno utemeljitev žirije bo podala njena predsednica dr. Dragica Haramija, plaketo in nagrado pa bo dobitniku sedemnajste večernice izročila Katja Šeruga, odgovorna urednica časnika Večer.

Poleg udeležencev Očesa besede, predstavnikov ČZP Večer, članov žirije in drugih vabljenih gostov se bodo podelitve večernice 2013 udeležili tudi učenci murskosoboških osnovnih šol in 100 najbolj vnetih mladih bralcev iz 4. a razreda Osnovne šole Miklavž na Dravskem polju, 4. a razreda Osnovne šole Ivanjковci, 4. a in 4. b razreda Osnovne šole neznanih talcev Dravograd in člani lutkarskega krožka Osnovne šole Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem. Udeležbo na prireditvi sta jim omogočila in organizirala ČZP Večer in Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS.

3 Radovedni prstki

Razvijanje bralne pismenosti pri slepih in slabovidnih otrocih

3.1 Dr. Aksinja Kermauner: Razstava »Radovedni prstki«

V zadnjih letih je nastalo kar nekaj kakovostnih tipnih slikanic, ki so narejene po pravilih tipnega zaznavanja. Tipne slikanice so slikanice v običajni, povečani ter brajevi pisavi z ilustracijami, ki je mogoče otipati; včasih je dodan še vonj in zvočni efekti. Razstavo tipank (in še ostalih pripomočkov za slepe in slabovidne) smo poimenovali Radovedni prstki. Večina izdelkov je bila podarjena Zavodu za slepo in slabovidno mladino Ljubljana ali slepim in slabovidnim učencem v večinskih šolah.

Razen nekaj izjem so tipanke izpitni izdelki študentk in študentov magistrskega študijskega programa 2. stopnje programa Inkluzivna pedagogika na Pedagoški fakulteti Koper pri predmetu Metode dela s slepimi in slabovidnimi (predavateljica doc. dr. Aksinja Kermauner) iz študijskih let 2010/11, 2011/12 in 2012/13.

Razstava je od aprila 2012 dalje, ko je začela svojo pot v galeriji Medobčinskega društva slepih in slabovidnih Koper, potovala po različnih društvih slepih in slabovidnih, nekaterih osnovnih šolah in gostovala v ljubljanski knjižnici Otona Župančiča. Zaradi velikega zanimanja načrtujemo tudi obiske v tujini.

3.2 Dr. Aksinja Kermauner: Razvijanje bralne pismenosti pri slepih in slabovidnih otrocih

Pomen vida med drugimi čutili

Vid ni bil zmeraj najvišje razvit čut; nekdanji ljudje so predvsem tipali in poslušali. Oko je bilo med čutili šele na tretjem mestu. Pisana beseda z izumom pisave začne predstavljati nov način mišljenja in postane orožje logosa (Goljevšček, 1982). V mišljenju je dolgotrajno prevlado govornih besed zamenjala prevlada pisane, sluh nadomesti vid, izum pisave je premik od zvočnega k vidnemu prostoru (Ong, 1991). Ko beremo, so zaposlene predvsem oči, ne pa tudi drugi čuti, pomemben je logos, ne pa tudi čustvena angažiranost, prepuščanje. Branje zahteva hladen odnos, organiziranost, potrebna je distanca, descartovski dvom. Oko postane najplemenitejše vseh čutil in okulocentrizem (čutilo vida se znajde v središču) se vzpostavi kot osrednja praktična, filozofska in življenjska paradigma zahodnega sveta. Čedalje večja prevlada očesa počasi sproži čedalje večjo ločenost med egom in svetom. Vid je distalni čut (čut na daljavo za razliko od tipa, ki je proksimalni – bližinski čut) in nas ločuje od sveta. Renesanci sistem čutov za najvišjega postavi ravno vid, po izumu perspektivističnega zrenja sveta pa tako dojemanje definira in strogo pogojuje samo zaznavanje prostora (Kermauner, 2010).

Edino vid je dovolj hiter, da lahko lovi korak s presenetljivo hitrostjo razvoja v tehnološkem svetu. Lash (1993) komentira

ra prehod od modernizma kot diskurzivne kulturne formacije v postmodernizem kot figuralno kulturno formacijo. Ta zamenjava paradigme v postmoderni družbi se pogosto opisuje kot prehod od pisave k sliki. Če vemo, da možgani dobijo več kot tri četrt informacij s pomočjo vida, je jasno, da so slepi v modernem svetu izjemno hendikepirani. Okulocentrizem, sodoben tempo življenja, zahteve visoke storilnosti v današnji družbi in pomanjkanje empatije do »drugačnih« zahtevajo od slepih in slabovidnih odraslih, posebno pa še od slepih in slabovidnih otrok dodatno moč in energijo, da se lahko vsaj približno enakovredno vključijo v družbo.

Integracija – inkluzija

Od leta 1784, ko je Valentin Haüy ustanovil prvo šolo za slepe in slabovidne otroke v Parizu, so po vsem svetu zrasle tovrstne ustanove in šole, vendar so bili slepi in slabovidni otroci kljub temu izločeni iz družbe. Vključevanje otrok s posebnimi potrebami (OPP) v moderno šolstvo (in s tem v celotno družbo) je sprožila šele Deklaracija iz Salamance iz leta 1994, ki je otrokom s PP zagotovila vključevanje v redne šole (»Society for all – Education for all – School for all«). Socialni (sociološki, kulturološki) koncept v nasprotju z medicinskim modelom, ki v ospredje postavlja diagnozo in okvaro, temelji na prilagajanju okolja posamezniku, s čimer mu omogoča samostojnejše življenje (Globačnik, 2009).

Integracija v grobem pomeni vključevanje osebe s posebnimi potrebami v običajno okolje, medtem ko koncept inkluzije predpostavlja, da se bo tudi okolje prilagodilo osebi s posebnimi potrebami. Jenny Corbett (1999) slikovito definira razliko med integracijo in inkluzijo z dve-

ma povedma. Integracija: »Vstopi, če si se pripravljen spremeniti!« Inkluzija: »Vstopi, ker si lahko takšen, kot si, in te spoštujemo takšnega, kot si!« Skalar (2002) navaja, da je integracija modernistična paradigma, inkluzija pa postmodernistična. Integracija pomeni le eno od stopenj ureničevanja vzgojno-izobraževalnih ciljev za osebe s PP. Nadgradnja integracije pa je vsekakor inkluzija. Izhaja neposredno iz človekovih pravic in iz ideje multi- in interkulturalnosti ter pluralizma. Če pa naj bi se okolje spremenilo, potem je treba razmišljati o prilagoditvi različnih dejavnikov in vprašanje je, ali je dovolj le sprememba zakonodajnih, tehničnih in metodoloških dejavnikov. Inkluzija je sistem intervencij, s katerimi skušamo delno ali v celoti vključiti socialno izključene posameznike v socialno skupino (šolo, razred) ali v širše socialno okolje (Skalar, 2002).

Slovenija je stopila na to pot že leta 1996, ko je Zakon o osnovni šoli dal otrokom s PP možnost šolanja v večinskih šolah, še bolj temeljito pa leta 2000, ko je začel veljati Zakon o usmerjanju otrok s PP. Trinajst let pozneje je v inkluzivno šolanje vključenih že več kot dve tretjini slepih in slabovidnih otrok v Sloveniji. Inkluzivna paradigma je v teh letih zahtevala velike spremembe pedagoške prakse. Treba je bilo začrtati in izoblikovati celoten sistem podpore slepemu in slabovidnemu otroku, njegovim učiteljem, staršem, sorojencem in širšem okolju.

Posebnosti zaznavanja slepih in slabovidnih otrok

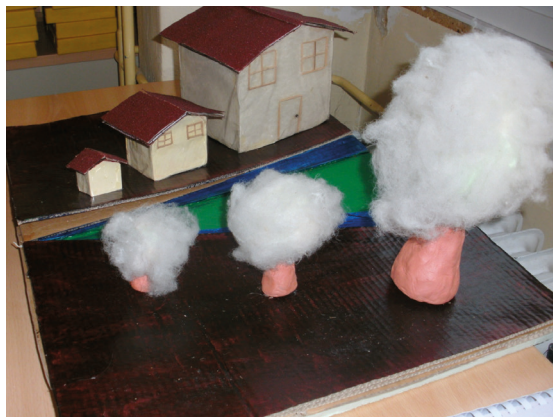
Slepi in slabovidni otroci imajo skromne prostorske predstave, saj okvara vida otežuje neposredno čutno zaznavanje, oteženo pa je tudi spremljanje dinamič-

nih procesov in pojavov v naravi (npr. spremembe letnih časov). Težave so pri posploševanju in oblikovanju pojmov: ker zaradi pomanjkanja vida ti otroci dobivajo le delne in razdrobljene izkušnje, usvojijo siromašnejše oziroma večkrat kar neustrezne predstave o pojavih in stvareh. Včasih uporabljajo besede, ki jim ne sledi prava vsebina – t.i. verbalizmi (Cutsforth, 1932). Od rojstva slepi imajo težave tudi s specifično opazovanja sveta, ki je dostopna le z vidom, npr. z navideznim zmanjševanjem predmetov z razdaljo. Pojem perspektive je takim učencem lahko popolnoma neznan, zato jim ga skušamo razložiti s pomočjo analogije z zvokom (ko se zvok oddaljuje, je čedalje bolj tih, čeprav je v resnici enako močan) in modelov (slika 1).

Slepi in slabovidni otroci so precej manj motivirani za osvajanje in raziskovanje okolja, zato je nujno potrebna spodbuda in individualiziran pristop. Tu igrajo pomembno vlogo specialni pripomočki.

Slika 1

Pripomoček za prikaz linearne perspektive (seminarska naloga za izpit iz predmeta Metode dela s slepimi in slabovidnimi na smeri Inkluzivna pedagogika na Pedagoški fakulteti v Kopru, Univerza na Primorskem)

Dober pripomoček za slepega in slabovidnega otroka mora biti nazoren in generaliziran, to pomeni, da opustimo nepomembne podrobnosti in poudarimo le bistvene. Pomembno je tudi izkustveno učenje – če govorimo npr. o stolpnici, ne bo dovolj, če bomo slepemu ali slabovidnemu otroku dali v roke primerno maketo visoke zgradbe, pač pa ga peljemo z dvigalom od pritličja do vrha, da bo lahko na svoji izkušnji zgradil predstavo, ki jo na podlagi vida ne more dobiti. Velikokrat je tako za prikaz določenih vsebin, ki so vezane izključno na vid, moč vključiti druge čute. Barve lahko prikažemo s teksturami, kontraste toplo/hladno pa s kontrastom hrapavo/gladko (Kermauner, 2004).

Leposlovje in šolsko gradivo (učbeniki, delovni zvezki) mora biti za slepe natisnjeno v brajici oz. prilagojeno v računalniškem formatu, ki ga učenec lahko prebere na brajevi vrstici. Na računalniku ima lahko slepi tudi sintetizator zvoka, ki

Slika 2

Berilo za slovenščino, prilagojeno za slabovidne (levo običajno berilo, desno prilagojeno)

ga usmerja pri tipkanju, iskanju informacij in pregledovanju napisanega besedila.

Besedila za slabovidne morajo biti prilagojena slabši vidni zaznavi. O povečavi govorimo pri velikosti nad 18 pik. Potrebno je tudi izbrati ustrezen nabor črk – primerne so brezserifne pisave (arial, tahoma, calibri, century gothic ...). Pisni materiali (knjige, slikanice, učbeniki in delovni zvezki) so natisnjeni v povečanem tisku. Fotografije in slike morajo biti jasne in kontrastne; neprimerno je, če je besedilo natisnjeno čez sliko (slika 2). Papir naj se ne blešči, da se izognemo utrujenosti oči. Pri preveč podrobnostih je potrebna generalizacija (opustimo nepomembne detaje). Pri branju slabovidni večinoma uporabljajo računalnik in posebno programsko opremo, kot je program za povečevanje zaslonske slike ali ustrezne lupe, ki jih imajo vgrajene novejša različica worda. Za branje klasičnega nepovečanega tiska lahko uporabljajo ročne ali elektronske lupe.

Slika 3
Brajeva vrstica, položena pod običajni računalnik, na njem pa program za sintetični zvok

Kot dodatek branju je lahko gradivo tudi v zvočni oblik (avdiokasete, zgoščenke, MP3 ali 4), vendar naj to ne bo edina pot spoznavanja literature.

Izredno pomembne so tudi tipne slike. Z njimi slepemu do neke mere nadomestimo slikovno gradivo. Vidno ilustracijo lahko delno ponazorimo s tipno ilustracijo, ki pa se mora podrežati tipni zaznavi slepega.

Opismenjevanje slepih

Vsak otrok ima pravico do opismenjenosti, tudi slep ali slaboviden. Slep in slabovidni imajo enake informacijske potrebe kot videči. Sodijo v skupino prebivalstva, ki ji mora družbena podpora zagotavljati posebno skrb na področju pismenosti in enake možnosti dostopnosti do vseh informacij (Murn, 2013). Slep otrok se pismeni v prvem in drugem razredu osnovne šole, prav tako kot njegovi polnočutni vrstniki, vendar je postopek nekoliko drugačen, saj moramo slediti temeljnim razlikam med čutilom vida in tipa. Braillova pisava ali po slovensko brajica je sestavljena iz kombinacije šestih točk v osnovni celici, v zadnjem času pa osmih (računalniška različica). Ker razbiranje majhnih izbočenih pik zahteva veliko spretnosti, priprava na opismenjevanje poteka takole: slepi otrok skuša najprej ločiti teksture raznih materialov, prebira različne plodove, združuje podobne materiale, vse to s pomočjo igre (sestavljanke, igralne karte ...). S sistematičnimi vajami tipa si poveča občutljivost prstnih blazinic. Dokazano je, da se Vater-Pacinijska telesca v blazinah prstov, ki so odgovorna za tip, z vajo razmnožijo tudi do 50 odstotkov (Gerbec, 1999). Po vajah z brajevo vadnico, stavnico in prilagojenimi besedili otrok preide na standardno velikost brajice, uporabi lahko brajev

stroj ali pa se začne usposablјati na brajevi vrstici. Brajevo vrstico (bolj pravilno bi bilo brajev zaslon) sestavljajo v vrsto vgrajene brajeve celice, ki s pomočjo piezo-električnih modulov izbočijo pike, različna kombinacija pik pa predstavlja določeno črko v brajevi pisavi. Slep uporabnik lahko na ta način vrstico za vrstico pregleda (pretipa) in prebere celoten zaslon računalnika (Murn, 2013).

Pomen slikanic

Prilagojeno okolje je široka paleta rešitev za otroke s posebnimi potrebami, ne samo njihova vključenost v večinske šole, in pomeni marsikaj: od načrtnega in sistematičnega izobraževanja staršev, učiteljev, sorojencev otrok s posebnimi potrebami do urejanja šolskih prostorov, dostopnosti ustrezne literature in podobno. Knjižnica na Zvezi društev slepih in slabovidnih Slovenije na Groharjevi ulici v Ljubljani ima imenitno založeno knjižnico. Pohvalijo se lahko s prilagoditvami skoraj vse svetovne in domače literature (prepisana v brajico, presneta na sodobne nosilce zvoka).

Kaj pa tipne slikanice?

Murnova navaja (2013), da prepis besedil v brajico ni preprosta zamenjava pisave, pač pa je potrebno besedilo prilagoditi slepim (oblikovna ter vsebinska prilagoditev, opisi slikovnega gradiva, nujno potrebne pa so tudi reliefne oziroma tipne slike ...).

Otroške slikanice

Že dolgo je znano, da so slikanice izjemno pomembne za razvoj vseh otrok (tudi tistih s PP). Prvi stik s knjigo namreč poteka preko ilustracij, ki so nujne za razvoj pred-

stav: otrok odkriva in spoznava domišljjske podobe, ki so jih ustvarili zanj drugi. Njegov svet se širi. Nauči se, da je mogoče stare stvari na veliko število načinov kombinirati z novimi. To učenje se odvija na kognitivni ravni, ravno tako pa tudi na področju umetniške občutljivosti (Dolinšek Bubnič, 1999).

Slep otrok bi nujno potreboval sebi prilagojeno slikanico – tipno slikanico ali tipanko. Tipne slikanice so slikanice v običajni, povečani ter brajevi pisavi z ilustracijami, ki jih je mogoče otipati; včasih so dodani še vonji in zvočni efekti. S tipno slikanico pri slepih in močno slabovidnih otrocih razvijamo bralno pismenost na več načinov. Na najbolj osnovni ravni tipanke razvijajo in izboljšujejo čutilo tipa, s čemer začnemo že v najnežnejšem obdobju – razvit tip je predpogoj za branje brajice. Tipanke prav tako vzpodbujajo precizno motoriko. Kot sta pri gledanju potrebna selektivnost in prepoznavanje, je tudi pri

Slika 4
Plakat za natečaj tipnih slikanic diјonske organizacije Tiphlo & Tactus

tipu izredno pomembna selektivna tipna zaznava. Tipanke pomagajo pri razumevanju določenih oblik v procesu posploševanja oz. generalizacije. Seveda je ključnega pomena tudi pridobivanje novih informacij (novi pojmi ter pojavi) in utrjevanje izkušenj iz vsakdanjega življenja. Ne nazadnje pomagajo razvijati jezik (Kermauner, 2009).

V tujini je izbira tipnih slikanic precej velika, predvsem po zaslugi dijonske založbe »Prsti, ki sanjajo« (slika 4).

V Sloveniji je zaenkrat zelo malo tiskanih tipnih slikanic (Snežna roža, Žiga špaget gre v širni svet Aksinje Kermauner, Zakaj imajo zebre proge Lile Prap). Nekaj zanimivih izdelkov so ustvarile študentke in študenti inkluzivne pedagogike na Pedagoški fakulteti v Kopru – skupaj z drugimi pripomočki smo razstavo poimenovali »Radovedni prstki« (sliki 5 in 6). Večina pripomočkov je bila podarjena Zavodu za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

ali slepim in slabovidnim učencem v večinskih šolah.

Izjemno tipanko je v sklopu svojega magistrskega dela ustvarila študentka Anica Toplak. Povezala je črke in števke v brajici z originalno zgodbo z naslovom »Kazalček Tipalček se odpravi na potep«.

Zaradi nedostopnosti tipank (navadno so narejene ročno in le v nekaj izvodih) sem z založbo Miš pred nekaj leti sprožila projekt »Tipna slikanica v vsako slovensko knjižnico, vrtec, šolo«, s katerim smo želeli izboljšati dostopnost tipank za slepe in slabovidne otroke po vsej Sloveniji. Poleg dobrih rezultatov za ciljno populacijo slepih in slabovidnih otrok (večja izbira, dosegljivost) smo ugotovili, da so tipanke zelo zanimive tudi za videče otroke. Ob njih se ti prvič srečajo z brajico, knjigo pa dojemajo še s pomočjo drugih čutil, ki so v današnji družbi povsem zapostavljena. Ob spoznanju, da slepi znajo veliko stvari (npr. branje brajice), se ruši tudi stereotip, da so

Slika 5

Oranžna pravljica študenta Jurija Marussiga in Irene Zajc, Natalije Majcen ter Anice Vidovič

Slika 6

Prilagoditev slikanice Damijana Stepančiča Sidro v tipno obliko (Medved 2012)

slepi manjvredni ljudje, ki se nam morajo smiliti. Srečanje z literaturo za otroke s PP hkrati tudi senzibilizira njihove polnočutne vrstnike za sprejemanje »drugačnosti«.

Tako na nek način dosežemo prehodnost in vse bolj se uresničuje cilj inkluzije – tudi okolje se zaradi vključitve slepega in slabovidnega učenca spreminja, plemeniti in senzibilizira, ker se seznanja s specialnimi pripomočki in učili ter jih tudi s pridom uporablja.

Otroci s kombiniranimi motnjami

Za otroke s kombiniranimi motnjami (npr. gluho-slepi, slepi-moteni v duševnem razvoju, slepi-Aspergerjev sindrom) pa sploh primanjkuje ustrezne literature. Zato sem aprila 2013 začela razvijati nov projekt z naslovom »KNJiga v ŠKATLI = KNJI-ŠKA«, kjer je avtorskemu besedilu ter nazornim vidnim in tipnim ilustracijam dodana še povečana in brajeva pisava, avdio informacija (glasba, zvoki ter prebran posnetek besedila), konkretni pred-

meti ter vonji v povezavi s slikanico ter glavne osebe v obliki lutk oziroma igrač. Lesena škatla se z nekaj potezami spremeni v igralno površino. Z aktivnim vključevanjem, poslušanjem in igranjem s knjigo ima otrok s kombiniranimi motnjami več možnosti, da dojame besedilo na več ravneh oziroma svoji okvari primerno. Nekaj primerov je na Pedagoški fakulteti Koper že nastalo, npr. Zverjasec ter Janko in Metka (sliki 7 in 8).

Nenazadnje pa so knjige v škatli namenjene tudi otrokom brez motenj, saj le ti mnogo lažje dojemajo književno besedilo z vsemi čutili.

Zaključek

Kljub visokim stroškom izdelave tipank se stanje precej izboljšuje. Slepi in slabovidni otroci imajo precej več izbire kot pred desetimi leti, kar Slovenijo približuje ostalim evropskim državam in inkluzivni paradigmi, slepim otrokom pa omogoča, da polnopravno uživajo v otroški literaturi.

Slika 7
Zverjasec v škatli študentke Maje Mejač

Slika 8
Janko in Metka študentke Maje Zajec

Viri in literatura

- CORBETT, J., 1999: Inclusive education and school culture. *International Journal of Inclusive Education*, 1 (3) , 53 – 61.
- CUTSFORTH, T. D., 1932: The Unreality of Words to the Blind. *Teachers Forum*, 4, 86-89.
- DOLINŠEK BUBNIČ, M., 1999: Beri mi in se pogovarjaj z mano. Ljubljana: Epta.
- GERBEC, I. (ur.), 1999: Naš zbornik. Ob 80-letnici Zavoda. Ljubljana: Zavod za slepo in slabovidno mladino.
- GLOBAČNIK, B., 2009: Zgodnja obravnava in posebne potrebe. Vzgoja in izobraževanje, 11 (5-6), 32-36.
- GOLJEVŠČEK, A., 1982: Mit in slovenska ljudska pesem. Ljubljana: Slovenska matica.
- KERMAUNER, A., 2010: Fenomenologija samogenerirane slepote. Doktorska disertacija. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- KERMAUNER, A., 2009: Tipne slikanice za slepe. *Otrok in knjiga*, št. 74.
- KERMAUNER, A., 2004: Tipna slikanica za slepe. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- LASH, S., 1993: Sociologija postmodernizma. ZPS Ljubljana.
- MEDVED, P., 2012: Prilagoditev vidnih ilustracij v tipno obliko. Magistrsko delo. Koper: UPR PEF.
- MURN, T., 2013: Vloga brajice v procesu razvoja bralne pismenosti slepih. Zbornik Bralnega društva ob 10. strokovnem posvetovanju v Ljubljani Tudi mi beremo – Različni bralci z različnimi potrebami. (ur. Rot Gabrovec, V.) Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, Bralno društvo Slovenije.
- ONG, W. J., 1991: *Orality & Literacy – The Technologizing of the World*. London: Routledge.
- SKALAR, V., 2002: Integracija, inkluzija v vrtcu, osnovni in srednji šoli. Prispevki za strokovni posvet, 56–72. Nova Gorica: Zveza pedagoških delavcev Slovenije.

4 Simpozij

»Tematiziranje revščine v slovenski mladinski književnosti«

4.1. Simpozijška izhodišča

Prof. Darka Tancer Kajnih, urednica revije *Otrok in knjiga*, ki tradicionalno pripravlja simpozije na Očesu besede, je za letošnji simpozij skupaj s sodelavci revije pripravila naslednja izhodiščna vprašanja.

Slovenska družbena situacija se je v zadnjih nekaj letih izjemno spremenila. Naš svet je (spet) razpadel na svet bogatih, privilegiranih, ter svet prikrajšanih, deprivilegiranih, celo revnih. Zdi se, da je prepad med obojimi vsako leto večji in da se posledično poglobljajo številni družbeni problemi, ki močno zaznamujejo tudi življenje otrok in mladostnikov. Na simpoziju bomo iskali odgovore na naslednja vprašanja:

Ali sodobna, posebej slovenska mladinska književnost odlikava to izrazito družbeno razslojevanje in njegove posledice?

Kakšne poglede, alternative, odgovore ponuja?

Kakšna je literarna oz. umetniška vrednost tovrstne izvirne in v slovenščino prevedene literature?

Kakšen je odziv mladih bralcev, knjižničarjev, učiteljev na tovrstno literaturo?

Kako je danes z recepcijo starejših, kánonskih besedil mladinske književnosti, ki tematizirajo revščino?

4.2. Sodelujoči in njihovi prispevki

O zgoraj razgrnjenih vprašanjih bodo v krajših referatih podali svoje izkušnje in ugotovitve:

4.2.1 Dr. Blanka Bošnjak,

izr. prof. slovenske književnosti na
Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru

»Nesmilečno življenje« Potrčevih likov kot tematska stalnica v njegovi kratki prozi

(povzetek referata)

Prispevek bo obravnaval kratko prozo oziroma novelistiko Ivana Potrča (1913–1993) predvsem z motivno-tematskega vidika, ki ga slikovito upoveduje pogosto uporabljena avtorjeva sintagma »nesmilečno življenje«, predvsem v povezavi s številnimi liki (odraslimi ter otroškimi); najbolj avtentično zajema iz haloške, slovenskogoriške, podravske pokrajine in v spominsko-avtobiografskem diskurzu prikazuje neusmiljeno revno življenje tamkajšnjih kmečkih ljudi (v glavnem pred drugo svetovno vojno). Največkrat izvirajo tovrstne podobe iz strahotne bede viničarjev, kočarjev, kopačev ipd., kar za takratni čas in prostor potrjujejo tudi sociološke ter zgodovinske raziskave (o tem je med prvimi v svojih raziskavah o socialno-ekonomskih razmerah v Halozah pisal že Potrčev gimnazijski profesor dr. Franjo Žgeč, ki mu je Potrč zatem namenil

spominsko novelo z naslovom Profesor v zbirki Onkraj zarje, 1966), ali izraženo z avtorjevo mislijo: »/.../ vendar pa me viničarska in kočarska siromaščina ni več zapustila, ko da mi je za vselej obležala na duši« (Potrč 1965: 7). Potrčeva kratka proza je po prvi zbirki Kočarji in druge povesti (1946) izhajala v različnih izborih in zbirkah: Nesmilečno življenje (1965), Onkraj zarje (1966), Onkraj zarje (1987, samostojna knjižna izdaja), Imel sem ljubi dve (1976), Ko smo se ženili (1983), Koraki (1983, kot 5. knjiga Izbranega dela v uredništvu Potrča in Frančka Bohanca), ter doslej zadnji izbor avtorjeve kratke proze iz tridesetih let Prepovedano življenje (2012). Posamezna kratka proza je bila najprej objavljena v različnem periodičnem tisku (npr. Ljubljanski zvon, Književnost, Domači prijatelj, Roditeljski list, Žena in dom, Obzorja, Naša sodobnost, Novi svet) kakor tudi znotraj nekaterih izdaj Izbranih del v letih 1970, 1973, 1976 ter 1983.

Obravnavana Potrčeva kratka proza prvenstveno ne sodi v sklop mladinske književnosti; otrokom in mladini je avtor namenil predvsem zgodbe o Vanču (najbolj poznana je Pravljica o Vanču (1973) iz zbirke Lastovke, ilustriral jo je Ive Šubic (nastala je med vojno), slikaniško obliko pa ima že omenjena novela Onkraj zarje (1987) z bogatimi ilustracijami Milana Bizovičarja, ki je izšla v zbirki Slavček. Vendar pa izhajam iz predpostavke, da je prav zunanja forma kratke proze, predvsem novele, mladim bralcem recepcijsko dostopnejša zaradi kračine ter fabulativne nazornosti, zato so takšna in podobna umetnostna besedila s fenomenološkega vidika (z etično, estetsko ter spoznavno razsežnostjo in uravnoveženostjo) in z vidika literarnega kánona večkrat umeščena v osnovnošolske učne načrte ter tudi

berila (npr. Novi svet iz besed, berilo za 8. razred osnovne šole, Ljubljana, Rokus Klett, 2012, zlasti besedila slovenske književnosti 19. in prve polovice 20. st. – Miško Kranjec: Otroci, čigavi ste?, Janko Kersnik: Mačkova očeta, Ivan Tavčar: Holekova Nežika). Gre torej tudi za recepcijska vprašanja literarnih vrst/zvrsti, ki se med drugim nanašajo na kognitivne in psihološke zmožnosti mladih bralcev (npr. identifikacija), na nacionalno-kulturni, socialno-zgodovinski ter sodobni aktualizacijski kontekst.

4.2.2 Dr. Dragica Haramija,

redna profesorica za mladinske književnosti na Pedagoški in Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru

Aktualnost kánonskih realističnih mladinskih besedil s temo revščine (povzetek referata)

Socialne razmere v sodobni slovenski družbi nikakor niso zavirljive, revščina postaja vedno bolj razširjena, hkrati z njo se večja število ljudi, potisnjenih na družbeni rob, izključenih. V takšnih družbenih razmerah lahko odgovore na neugoden položaj posameznika, otroka, opozori tudi književnost.

Začetki slovenske mladinske proze so močno povezani s temo revščine, saj je ob tem nespregljiv splošni socialni in družbeni položaj ljudi, posledično seveda tudi otrok. V folklornem slovstvu, predvsem v pravljicnem izročilu, je revščina atribut poštenosti in dobrote, kakor ju v klasični umetni pravljici predstavijo tudi npr. Fran Levstik v delu Kdo je napravil Vidku srajčico, Dragotin Kette v Šivilji in škarji-

cah ali Fran Milčinski v Pravljicah. Razvoj kratke realistične zgodbe s temo revščine zaznamuje predvsem obdobje socialnega realizma, in sicer Miško Kranjec s štirimi izbori kratke proze Imel sem jih rad, Kruh je bridka stvar, Otroci, čigavi ste? in Mesec je doma na Bladovici; Prežihov Voranc s Solzicami in Bogomir Magajna z nekaterimi zgodbami iz Racka in Lije (npr. Ananas). V povojnem obdobju je pretresljiva zgodba Ele Peroci Smetana, omeniti velja še avtobiografske črtice Franceta Bevka (Otroška leta), pozneje še Kajetana Koviča (Zgodnje zgodbe), Franceta Forstneriča (Srakač) in Toneta Partljiča (Hotel sem prijeti sonce, Slišal sem, kako trava raste), ki so vse neločljivo zvezane s temo revščine. Med daljšo realistično mladinsko prozo je revščina pomembna tema ali vsaj motiv v Ptičkih brez gnezda Frana Milčinskega, v veliko delih Franceta Bevka (npr. Tatič, Lukec in njegov škorec, Pastirci, Pestrna, Grivarjevi otroci), Toneta Seliškarja (Bratovščina Sinjega galeba, Rudi), Antona Ingoliča (Mladost na stopnicah).

V izbranih literarnih deli ima revščina različne obraze, npr. pomeni vzrok za izseljevanje iz Slovenije, je povod za tatvine in druge nečednosti, nasprotno pa velikokrat zaznamuje tudi pokončno držo in poštenost literarnega lika. Pogosto je literarne like sram, da so revni, čeprav se zavedajo, da za socialno stanje nikakor niso niti krivi, še manj odgovorni – saj so vendar otroci. Njihovo spopadanje z revščino vsebuje vso paleto (negativnih) čustvenih odzivov: od boja za pravičnejše razmere in medčloveško sodelovanje do strahu, razočaranja, prizadetosti.

Zdi se, da so kánonska besedila o revščini in drugih neugodnih razmerah danes še kako aktualna: računanje iz Prežihove Višje matematike je zelo podobno tajkunkskemu, razlike med bogatimi in rev-

nimi otroki pa tistim v Smetani Ele Peroci. In izseljevanje je postalo trend, kakor sta ga opisovala že Miško Kranjec ali France Bevk. Le upamo lahko, da bo več Cirilov iz Ingoličeve Mladosti na stopnicah, ki najdejo pot iz revščine in stranpoti, in čim manj opeharjenih Lenč in Anejev iz Prežihove Nagrađe.

4.2.3 Mag. Tilka Jamnik,

promotorka branja, predsednica Slovenske sekcije IBBY in podpredsednica Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS

Katere mladinske knjige s temo »revščina« bi svetovala v branje (referat)

Prispevek je nastal ob pregledu kakovostnejše slovenske in prevedene mladinske književnosti, kakor je sodobnim (mladim) bralcem predstavljena v Priročnikih za branje kakovostnih knjig, ki jih pripravlja MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo in so dostopni tudi na <http://www.mklj.si/index.php/component/k2/item/451-arhiv-prirocnikov>. Precej misli in predlogov pa je prispevala tudi mag. Darja Lavrenčič Vrabec, vodja MKL, Pionirske, za kar se ji iskreno zahvaljujem. Prispevek se loteva le proze, ne pa tudi poezije in dramatike.

Katera literarna dela z vsebinskim geslom »revščina« torej najdemo ta hip v Priročnikih za branje kakovostnih mladinskih knjig (pred leti so bili to priporočilni sezname mladinskih knjig po temah, zvrsteh in žanrih) iz zadnjih let? To so ljudske pravljice in predelave le teh; dela starejših avtorjev; dela sodobnih avtorjev, ki obravnavajo revščino v preteklosti; dela sodobnih avtorjev, ki obravnavajo pojave

revščine v sedanjosti. Nekatera od teh so sprejeta med kánona besedila v učnem načrtu slovenske osnovne šole.

Prispevek nikakor ni poglobljena analiza, pač pa le predstavitev predvsem tistih del, ki bi jih želela priporočiti mladim bralcem za branje v debatnih krožkih, za pogovore o knjigah, za obšolsko, prostočasno in prostovoljno branje (tudi za bralno značko), ki bi torej mladim bralcem razkrivala razsežnosti revščine (materialne, duhovne ...) ob pouku, mimo šole. Tudi slovenska mladina se danes v realnosti sooča s pojavi revščine. Je morda razlika v tem, kako sodobna slovenska in kako prevedena mladinska književnost obravnava pojave revščine? Zdi se, da ni razlik v obravnavi, je pa res, da prevedena mladinska književnost pogumneje obravnava revščino v vseh njenih pojavnostih. Kot da je v slovenski mladinski književnosti revščina še vedno do neke mere tabu tema.

Nek drug mentor branja bi iz istega bralnega gradiva lahko izbral povsem druge knjige. Zato tudi z veseljem pričakujem pripombe na svoj izbor: predlogi bodo morda še večji bralni izziv, morda bodo motivirali za branje druge bralce, morda ...

1. Starejša slovenska mladinska književnost

1.1

V slovenskih ljudskih pravljicah je revščina vsekakor pogosta tema. Pravkar je izšlo deset pravljič v zbirki Biserna Čebelica 2013 (Mladinska knjiga) in med njimi so vsaj štiri ali celo šest, v katerih revščina tako ali drugače določa dogajanje: slovenska ljudska pripoved Topli potok, v kateri je šel Janko v gozd po dračje, da bi zakuril ob potoku, v katerem je mati tudi pozimi prala perilo; rezijanska ljudska pravljica

Dvanajst ujc, v kateri ima žena dvanajst otrok, ki so bosí in lačni, zato se odpravi k dvanajstim ujcem, da bi ji pomagali. Toda ta pravljica nas obenem opozarja, da je bogat tisti, ki živi v skladu z naravo, njenimi dvanajstimi meseci v letu.

Drugi dve sta češka ljudska pravljica Lonček, kuhaj!, v kateri revna deklica dobi v zahvalo za dobroto čudežni lonček, in Bena Župančiča zgodba Deček Jarbol, v kateri se deček – najbrž zaradi revščine – udinga na ladji in se pred hudobnim kuharjem zateče na vrh jarbola. In če nadaljujemo s pregledom, opazimo, da so v dveh pravljicah poudarjene vrednote, ki so žive v skromnejših življenjskih razmerah: v koroški pripovedki Hvaležni medved je skromna (najbrž ne ravno bogata) žena tudi dobra, saj medvedu izdere iz šape trn. In v armenski pravljici Zlata vrtnica princ šele med najrevnejšimi najde modreca, ki mu zna pojasniti, zakaj rožni grm skriva zlate cvetove, kadar jih želi utrgati.

Ob tem naj poudarim, da je glede na dostopnost mladim bralcem imenitno, da nekatere izbrane slovenske ljudske pravljice izhajajo tudi v Velikih slikanicah, npr. Hudičeva volna (Mladinska knjiga, 2011) in Od lintverna (Mladinska knjiga, 2012), obe v priredbi Anje Štefan in z ilustracijami Zvonka Čoha, v katerih se mladeniča odpravita zdoma. V prvi fant odide na zahtevo mačehe, a ker je plemenit in dober, je nagrajen; v drugi odide sam od sebe: »V taki revščini in tako slabo živiva. Kaj, ko bi šel po svetu, za kakšnim delom in za srečo – nekaj bi se že našlo zame, da bi na starost malo bolje živela.«

1.2

Revščina je pogosta tema tudi v sodobnih avtorskih priredbah slovenskih ljudskih pravljič. Naj omenim samo nekaj najbolj

kakovostnih – in kot nalašč – vse izhajajo iz Pomurja: Jasna Branka Staman, Ajda in Sam z ilustracijami Kristine Krhin (Ajda, IBO Gomboc, 2009), Jasna Branka Staman, Škratec z ilustracijami Antona Buzetija (Ajda, IBO Gomboc, 2007), Saša Pergar, O petelinu Cekinu (Ajda, IBO Gomboc, 2008) in Feri Lainšček, Ignacija in njen angel (Prešernova družba, 2002). Vse te pravljice sporočajo, da nikakor ni pomembno le bogastvo in da so poleg materialne še različne oblike duhovne revščine, oz. poudarjajo vrednote, ki jih je najti pri revnejših ljudeh morda celo pogostejše kot pri premožnejših.

1.3

Med deli starejših slovenskih avtorjev na temo revščine – zaradi ponatisov in novih izdaj – izstopajo pravljica Frana Levstika Kdo je napravil Vidku srajčico, Prežihovega Voranca Solzice in še posebej črtica Levi devžej v slikaniški izdaji z ilustracijami Jelke Reichman, Franceta Bevka Grivarjevi otroci, Pastirci ter Lukec in njegov škorec, Ivana Cankarja Moje življenje idr. Omenjam pač le tista dela, ki so vsa tudi šolska kánonska besedila, zato večkrat ponatisnjena in tako pogostejše prisotna v Priročnikih za branje kakovostnih knjig. Ob tem naj izpostavim zgodbo Miška Kranjca Kost, ki je z ilustracijami Sava Sovreta izšla le enkrat v zbirki Čebelica (1982) in nanjo še posebej opozarja Darja Lavrenčič Vrabec, predvsem zaradi izjemne prepričljivosti »povestice iz prelepih karjev, ki jim pravimo Slovenske gorice, /.../ kjer pa »pozimi /.../ ostane tudi revščina. /.../ Toda otroci zanašajo revščino v šolo. Naj še tako molče o njej, pa vendar povsod udarja na dan, prej ali kasneje, ne da bi učitelj vedel, kaj z njo početi.« Po božiču bogati otrok prinese v razred kost, ki jo

potem revni otroci skrivaj med poukom glodajo, eden za drugim. Tedaj šele se z učiteljica ave, kako težko živijo nekateri njeni učenci: »Zazdelo se ji je, da bi morala razlagati o nečem čisto drugem, kakor je razlagala doslej: o svetu, o revščini, o bogatih in revežih, o nečem novem ... Ona pa je morala obravnavati predpisano stvarino.« S svojim pretresljivim sporočilom je zgodba še kako aktualna za sodobni čas!

V nekdanje revne čase sega tudi sodobno delo Darinke Kozinc Pravili so jim Aleksandrinke (Educa, Melior, 2008). Ženske, med njimi mnogo mater novorojenčkov, so odšle v Aleksandrijo prav zaradi revščine.

2. Sodobna slovenska mladinska književnost

Naša sodobna mladinska književnost se pravzaprav zelo malo odziva na pojave revščine, če jo primerjamo s tujo mladinsko književnostjo. Na tem mestu naj omenim le dela Janje Vidmar, naše najbolj družbeno angažirane pisateljice; revščina je prisotna vsaj v teh njenih delih: Princiska z napako (DZS, 1998), Pleme (Miš, 2009) in Kebarie (Miš, 2010). Tudi v mladinskem romanu Dese Muck Lažniva Suzi (Mladinska knjiga, 1997) je nakazano revno socialno okolje, iz katerega izhaja Suzi kot glavna književna oseba, njeno laganje je pravzaprav pogojeno tudi z njim. Desa Muck se dotakne revščine tudi v delu Anica in velika skrivnost (Mladinska knjiga, 2004): Anica se namreč sprašuje, zakaj Božiček revnim otrokom prinese manj kot bogatim. Spozna skrivnost božiča, ko skupaj z Jakobom skrivaj obdarujeta revno sošolko Marico in jo tako neizmerno razveselita. Anica zdaj ve, »zakaj Božiček ne obdaruje vseh otrok enako. /.../ To sto-

ri zaradi nas, drugih, ki imamo vsega dovolj. Da to opazimo. Pa tudi zato, da nam je žal tistih, ki imajo manj od nas, in jim želimo pomagati. Božiček bi samo rad, da bi bili vsi ljudje na svetu dobri.» (str. 60-61)

Na podoben način se loti revščine Zdravko Duša v zgodbi *Kje so doma dobri možje* (Mladinska knjiga, 2008): »Deklica Marina in njena mama živita skromno, kar malce odmaknjeno življenje sredi velikega mesta. Decembrskemu nakopovalnemu blišču je vzporedna resničnost novice o revščini, odpuščenih delavcih, ljudeh brez stanovanj, osamljenosti, ki se je Marina zave predvsem kot otrok odsotnega očeta, priseljenca. Znotraj tega prazničnega dogajanja ostaja Marina tako ves čas na njegovem robu: celo Miklavž, Božiček in dedek Mraz se ji nehote razkrijevajo kot običajni ljudje z lastnimi problemi. Marina hrepeni po drugačnih vrednotah, še posebej po starševski bližini, ki ji sredi razkričanega potrošništva, ostaja nedosegljiva«. Tako beremo v priročniku v zapisu *Pogled na drugo stran* v Priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig 2009.

Vsekakor velja opozoriti tudi na kratko besedilo Marka Simčiča *Čarobni kombi* (Mladinska knjiga, 2003) z ilustracijami Matjaža Schmidta. Nekoč je živel majhen kombi, ki je neznansko užival v poslušanju zgodbic turistov, ki sta jih prevažala po mestu s starim šoferjem. Toda šofer je umrl, stari kombi pa se je znašel na smetišču. Tam ga je odkril majhen deček iz revne družine, ki ga je obnovil in potem sta on in njegov očka prevažala turiste po mestu. In kombi je spet poslušal zgodbe z vseh koncev sveta. Zgodbica je izšla v drobni knjižici v zbirki Čebelica že pred desetimi leti.

Predlani pa je v zbirki *Velike slikanice* (Mladinska knjiga, 2011) izšla slikanica Neli Kodrič Ali te lahko objamem močno z ilustracijami Damijana Stepančiča. V mesto, kjer živijo čisto običajni ljudje, pride skrivnostni človek, reven berač. S svojo nenavadnostjo takoj vzbudi pozornost odraslih in otrok, ki se spravljajo nadenj, vse dokler se ne zgodi nekaj nepričakovanega: neznanec namreč prosi nepridiprava, ali ga lahko močno objame, kar za vedno spremeni mesto in ljudi v njem. Pripoved, ki spominja tudi na Jezusovo pojavo in poslanstvo, opozarja predvsem na duhovno revščino prebivalcev tega mesta, in seveda ne samo njih! In na koncu beračev ogrinjalo zažari podobno kot Ajdino ogrinjalo v priredbi prekmurske pravljice Ajda in Sam.

3. Prevedena mladinska književnost

3.1 Starejša prevedena mladinska književnost

Med prevedenimi tujimi literarnimi deli, ki obravnavajo revščino, so pri nas med kánonska besedila uvrščena vsaj naslednja: češka ljudska pravljica *Lonček, kuhaj!*, Andersenova pravljica *Deklica z žigalicami*, Charlesa Dickensa *Oliver Twist*, zagotovo tudi klasični otroški roman *Ericha Kästnerja Pikica in Tonček*, ki je doživel prevode v številne tuje jezike, tudi dramatizacije in filmske upodobitve, predlani (2011) pa smo dobili tudi slovenski prevod odlične predelave v strip, ki je v zapisu *Algoritem arene* v Priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig 2012 takole predstavljen: »Čeprav je bil Kästnerjev roman o kapitalističnem svetu objavljen že leta 1931, pa je obdelana problematika v današnji Sloveniji bolj aktualna kot kdaj-

koli. Zaposleni ali brezbrizni starši (...), osamljeni otroci, prepuščeni varuškam ali cesti, brezposelnost, težko dostopno zdravstvo ter nasilje med mladimi so teme, ki jih spremljamo v našem vsakdanu ...»

3.2 Sodobna prevedena mladinska književnost

Iz sodobne tuje mladinske književnosti imamo v slovenščino prevedenih precej kakovostnih del na temo revščine, ki jo obravnavajo v njenih različnih pojavnostih, v različnih dogajalnih krajih in različnih časih. Obenem pa opozarjajo na vrsto temeljnih vrednot, npr. prijateljstvo, sočutje, medsebojno pomoč, pogum, vztrajnost idr. To se besedila različnih zvrsti in žanrov, omenjam le nekaj kakovostnih.

3.2.1 Fantastične pripovedi:

Zgodba z naslovom Dediščina po stricu Rin-Tin-Taju (Didakta, 2008), prva v nanizanki Samson & Roberto Ingvarja Ambjørnsena, je izjemno duhovita, humorna in poučna, prav za današnji čas, saj sporoča, da je revščina lahko izziv in da se v materialnem pomanjkanju lahko izkažejo druge vrednote. Ob igrivih prigodah ob obnovi podedovanega penziona mimogrede odstira in razlaga družbeno pomembna vprašanja in na videz zapletene pojme, kot je npr. socialna slojevitost. Roald Dahl v fantastični zgodbi Čarli in tovarna čokolade (Mladinska knjiga, 2009) pripoveduje, kako siromašni Čarli obišče tovarno čokolade gospoda Wonke, skupaj s skupino otrok, ki so razvajeni, grdih navad in slabo vzgojeni. Nagrado dobi Čarli, najbolj nepokvarjen otrok, in njegova družina se tako reši revščine. Kot v pravljicah je dobro nagrajeno in zlo kaznovano.

3.2.2 Realistične zgodbe, problemski romani

Le-ti slovenskim (mladim) bralcem osvetlujejo revščino z različnih zornih kotov. V mladinskem romanu Delphine de Vigan No in jaz (Mladinska knjiga, 2012) bistra deklica Lou živi ob odtujenih starših, proste popoldneve preživlja na železniški postaji, kjer sreča brezdomko No. O njej napiše seminarsko nalogo, spoprijateljita se in Lou prepriča starše, da jo sprejmejo v družino. Toda revščina vseh oblik je pustila na No tolikšne posledice, da se je bati, da ni več zmožna vrnitve v normalnejše življenje.

BREZDOMSTVO je praviloma povezano z revščino. Podobno namreč tudi Link, glavni junak v romanu Na hladnem Roberta Swindellsa (Mladinska knjiga, 1998) zaradi neurejenih družinskih razmer ostane brez doma. Pustiti mora tudi šolo in tako se odpravi v London, kjer naj bi po njegovem neizšolani lažje našli delo, toda žal je kmalu prisiljen beračiti.

Izguba družine in življenje na ulici mladostnike pogosto privedeta do MAMIL, ODVISNOSTI, NASILJA IN REVŠČINE V VSEH OBLIKAH. Med tovrstnimi mladinskimi romani naj omenim delo Margaret Clark Na novi poti: dnevnik otroka s ceste (Mladinska knjiga, 1999) in roman Džank Melvina Burgessa (Obzorja, 1998) – pravzaprav večino Burgessovih del in tudi drugih prevedenih mladinskih romanov s to tematiko.

Čisto drugačno brezdomstvo pa spoznamo v romanu Maureen Bayless Pleši z življenjem (Miš, 2006). V njem mati in hči skupaj živita ŽIVLJENJE BUSKERJEV in si kruh služita z igranjem po cestah. Po mami smrti pa dekle živi v očetovi družini, katere življenjsko vodilo je pravo nasprotje

življenjske filozofije buskerjev, to je 'ples z življenjem', kar pomeni, da je smisel bivanja v spontanem prepušljanju toku, ki te ponese daleč od enoličnosti povprečja in prilagajanja drugim. Bralcu se zastavlja vprašanje, kje je več revščine, v materialno skromnem bohemsko-klateškem življenju ali v na videz udobnem svetu, ki se zgublja v materialnih dobrinah.

Vprašanja, ALI DENAR OSREČUJE, tudi če si z njim lahko izpolniš vse neverjetne materialne želje, se na duhovit način loteva roman Corien Botman Prinčevsko življenje (Miš, 2009). Z nepričakovanim velikanskim denarnim dobitkom se glavni junak Čarli in njegova družina v novi situaciji ne znajdejo preveč dobro, saj je »denar dober služabnik, a slab gospodar«.

Sveta odraslih, različno situiranih, od revnejših pa do bogatih, se dotakne tudi mladostniški roman Ive Procházkove Goli (Mladinska knjiga, 2011). V njem se prepletajo zgodbe petih najstnikov, ki se – deloma skupaj, predvsem pa vsak zase – spopadajo z osnovnimi bivanjskimi vprašanji in izgrajevanjem lastne samopodobe, ki jo zahteva integracija v družbeno razslojeno okolje.

DUHOVNA REVŠČINA ODRASLIH, še posebej če gre za dobro situirane ljudi, je lahko naravnost grozljiva. To sporoča npr. knjiga Johna Boyna Osupljiva zgodba Barnabyja Brocketa (Miš, 2013), v kateri sta starša tipična primerka duhovne revščine, nezmožna sprejemati drugačnega otroka, enako tudi vse družine nenavadnih posameznikov, s katerimi se srečuje BB na svoji osupljivi poti.

Roman Roberta Swindellsa Sramota (Mladinska knjiga, 2000) prikazuje spet drugačno plat revščine odraslih, drug zorni kot, namreč revno življenje družine v sekti. Toda še hujša je njihova duhovna revščina – v kleti v skrajni bedi skrivajo

svojega drugačnega, nič krivega otroka, ki ga imenujejo Sramota.

Prevedena mladinska književnost pa prinaša slovenskim mladim bralcem tudi ZGODBE IZ REVNIH OKOLIJ V BOLJ ODDALJENIH KONCIH SVETA. Tako npr. je simbolična pripoved Michela Bruléja Deček, ki je želel spati (Vale-Novak, 2007) predvsem neolepšan prikaz sodobne brazilske družbe. Dvanajstletnemu Ninu iz Ria de Janeira po materini smrti ne preostane nič drugega kakor prosjačenje na ulici. V notranjih monologih spremljamo dečkov boj za lastno preživetje: ponižujočo revščino in pomanjkanje, izkoriščanje in izdajstvo odraslih, brezbriznost in moralno pokvarjenost bogatih, predvsem pa nasilnost in individualizem vlemesta. V dečkovih blodnjah z Jezusom pripoved morda malo 'spominja' na Andersenovo Deklico z vžigalicami, ki v soju gorečih vžigalic zagleda svojo pokojno babico.

Henning Mankell v romanu Skrivnost ognja (Učila International, 2004) bralcem približa oddaljeni revni afriški svet z njegovimi posebnostmi in težavami. Sofia je v napadu razbojnikov izgubila del družine, med nedolžno otroško igro pa sestro in obe nogi. Toda ta roman je pozitivno naravnani, saj se za razliko od brazilskega Nina mlada junakinja kljub revščini in številnim nesrečam vendarle prebija k boljšemu življenju.

Podrobnosti iz življenja v podsaharski Afriki upodablja tudi Allan Stratton v pretresljivem romanu Chandine skrivnosti (Miš, 2006), v katerem se najstnica bori za to, da bi rešila ljudi, ki jih ima rada. Gre za ganljivo zgodbo o revščini in pogumu, o življenju z resnico, ki jo predstavlja grozljivo ravnanje z žrtvami ajdsa.

Prevedena mladinska književnost ne prinaša le zemljepisno, ampak tudi ČASOVNO ODDALJENE SVETOVE

REVŠČINE. V zgodovinskem romanu za otroke *Berlinski zid: Vzhodni Berlin leta 1989* (Ark, 2012) Vanne Vannuccini se trinajstletnici Lene in Anne poučita, kako so živeli otroci v Vzhodnem Berlinu pred padcem zidu. Zgodba s pomočjo ilustracij prikaže vsakdanje – pogosto tudi siromašno – življenje v nekdanji NDR.

VOJNA vedno povzroča krute razmere, v katerih se človek bori za golo preživetje. Problemski roman Elizabeth Laird *Košček zemlje* (Grlica, 2005) na izviren način ubesedi dokaj pogosto obdelano temo palestinsko-izraelskih spopadov, in sicer z zgodbo o skupini najstnikov, revnih in lačnih, toda pogumnih, ki jim uspe v nemogočih razmerah pridobiti košček zemlje za igranje nogometa.

Tudi roman John Boyne *Deček v črtasti pižami* (Miš, 2007) ne upoveduje le svojskega poguma dveh dečkov v času druge svetovne vojne, devetletnega sina upravitelja taborišča v Auschwitzu in židovskega dečka z druge strani ograje. Simbolna zgodba je tudi opomin duhovni revščini človeštva, ki nenehno povzroča nove vojne.

V sodobnem svetu vojn in vojnih beguncev je veliko revščine. Dotakne se je tudi slikanica Patxi Zubizarreta *Usoa*, prišla si kot ptica = *Usoa*, *llegaste por el aire* (Malinc, 2012), simbolična pripoved o afriški deklici, revni posvojenki. Večkulturnost je poudarjena s tem, da je besedilo v slikanici natisnjeno v slovenščini in v izvornem jeziku, njena posebnost pa je tudi ta, da je izdelana za dislektike.

Čeprav bi med prevedenimi mladinskimi knjigami veljalo opozoriti še na marsikatero, naj sklenem z omembo naslovniško odprte pripovedi Agnès de Lestrade *Dežela Velike tovarne besed* (Kres, 2009). V svetu, kjer je Beseda ustoličena kot naj-

višja vrednota dane stvarnosti, je le-ta rezervirana za premožnejše, moč besede pogojuje moč denarja, Besedo je treba kupiti, revnim torej naj ne bi bila dostopna. Toda slikanica na koncu »izpostavi polno in pravo vrednost komunikacije /.../ zunajslikaniškega sveta, ki ji družbena razslojenost ne more do živlega: prožnost, gnetljivost, predvsem pa neomejena razpoložljivost besed posameznika oblikuje in vedno znova osvobaja« (Kristina Picco, *Otrok in knjiga*, 2010, št. 77, str. 114-115). S tem poklonom Besedi in (mladinski) književnosti naj končam ... z besedo, ki je zadnja tudi v omenjeni slikanici »Še!«

VIRI

Slovenska mladinska književnost

- BEVK, France: *Grivarjevi otroci*; Pastirci. Spr. beseda Stanko Kotnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011, 182 str.
- BEVK, France: *Lukey in njegov škorec: roman za otroke*. Ilustr. Ančka Gošnik Godec. Spr. besedilo Simona Pulko. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012. (Domače branje Knjiga pred nosom), 111 str.
- CANKAR, Ivan: *Moje življenje*. Spr. beseda France Dobrovoljc. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012, 142 str.
- DUŠA, Zdravko: *Kje so doma dobri možje*. Ilustr. Peter Škerl. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008. (Knjižnica Čebelica; 422), 16 str.
- DVANAJST UJCEV: *REZIJANSKA LJUDSKA PRAVLJICA*. Ilustr. Ančka Gošnik Godec. Zapis. in prir. Milko Matičetov. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013. (Biserna Čebelica), 15 str.
- HUDIČEVA VOLNA: *SLOVENSKA LJUDSKA PRAVLJICA*. Ilustr. Zvonko Čoh. Prir. Anja Štefan. Ljubljana: Mla-

- dinska knjiga, 2011. (Velike slikanice), 23 str.
- KODRIČ, Neli: Ali te lahko objamem močno? Ilustr. Damijan Stepančič. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011. (Velike slikanice), 31 str.
 - KOZINC, Darinka: Pravili so jim Aleksandrinke. Ilustr. Anna Törrönen. Spr. beseda Dorica Makuc. Nova Gorica: Educa, Melior, 2008, 27 str.
 - KRANJEC, Miško: Kost. Ilustr. Savo Sovre. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1982. (Čebelica, 249), 16 str.
 - LAINŠČEK, Feri: Ignacija in njen angel. Ilustr. Igor Ribič. Ljubljana: Prešernova družba, 2002. (Mislice), 26 str.
 - LEVSTIK, Fran: Kdo je napravil Vidku srajčico. Ilustr. Roža Piščanec. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011. (Velike slikanice), 18 str.
 - MUCK, Desa: Anica in velika skrivnost. Ilustr. Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004. (Anica), 64 str.
 - MUCK, Desa: Lažniva Suzi. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997, 2006, 2012. (Žepnice), 155 str.
 - OD LINTVERNA: SLOVENSKA LJUDSKA PRAVLJICA. Ilustr. Zvonko Čoh. Prir. Anja Štefan. Povedal Anton Dremelj. Posnel Milko Matičetov. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012. (Velike slikanice), 23 str.
 - PERGAR, Saša: O petelinu Cekinu. Ilustr. Anton Buzeti. Prir. Saša Pergar. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc, 2008. (Iz zibelke), 30 str.
 - PREŽIHOV, Voranc: Levi devžej. Ilustr. Jelka Reichman. Ljubljana: Prešernova družba, 2003, 26 str.
 - PREŽIHOV, Voranc: Solzice. Spr. beseda Jože Koruza. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2010, 108 str.
 - Simčič, Marko: Čarobni kombi. Ilustr. Matjaž Schmidt. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003. (Knjižnica Čebelica; 403), 16 str.
 - STAMAN, Jasna Branka: Ajda in Sam. Ilustr. Kristina Krhin. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc, 2009. (Modri planet), 25 str.
 - STAMAN, Jasna Branka: Škratec. Ilustr. Anton Buzeti. Po ustnih virih iz Prlekije nap. Branka Jasna Staman. Pesmici nap. Peter Andrej. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc, 2007. (Iz zibelke), 28 str.
 - TOPLI POTOK: SLOVENSKA LJUDSKA PRIPOVED. Ilustr. Ive Šubic. Prir. Erna Starovasnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013. (Biserna Čebelica), 15 str.
 - VIDMAR, Janja: Kebarie. Ilustr. Damijan Stepančič. Dob pri Domžalah: Miš, 2010. (Prva zorenja), 145 str.
 - VIDMAR, Janja: Pleme. Dob pri Domžalah: Miš, 2009. (Bisernice), 222 str.
 - VIDMAR, Janja: Princeska z napako. Ljubljana: DZS, 1998. (Dober dan, roman!), 211 str.

Prevedena mladinska književnost

- AMBJØRNSSEN, Ingvar: Samson & Roberto. 1, Dediščina po stricu Rin-Tin-Taju. Prev. Marija Zlatnar Moe. Ilustr. Per Dybvig. Radovljica: Didakta, 2008, 86 str.
- ANDERSEN, Hans Christian: Deklica z vžigalicami. Prev. Rudolf Kresal. Ilustr. Petra Preželj. Ljubljana: Keleia, 2002, 52 str.
- BAYLESS, Maureen: Pleši z življenjem. Prev. Tanja Njivar. Dob pri Domžalah: Miš, 2006. (Zorenja), 215 str.
- BOTMAN, Corien: Prinčevsko življenje. Prev. Katjuša Ručigaj. Dob pri Domžalah: Miš, 2009. (Zorenja), 215 str.
- BOYNE, John: Deček v črtasti pižami:

- pripoved. Prev. Andrea Potočnik. Spr. beseda Danijel Vončina. Dob pri Domžalah: Miš, 2011. (Nekoč), 220 str.
- BOYNE, John: Osupljiva zgodba Barnabyja Brocketa. Prev. Jure Potokar. Ilustr. Oliver Jeffers. Dob pri Domžalah: Miš, 2013. (Čiv), 269 str.
 - BRULÉ, Michel: Deček, ki je želel spati. Prev. Radojka Vrančič. Ilustr. Ivan Milutchev. Ljubljana: Vale-Novak, 2007, 96 str.
 - CLARK, Margaret: Na novi poti: dnevnik otroka s ceste. Prev. Mateja Seliškar. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999. (Odisej), 141 str.
 - DAHL, Roald: Čarli in tovarna čokolade. Prev. Milan Dekleva. Ilustr. Quentin Blake. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009. (Žepnice), 195 str.
 - DICKENS, Charles: Oliver Twist, 1. In 2. knjiga. Prev. Oton Župančič. Ilustr. Marijan Amalietti. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1976. (Biseri).
 - KÄSTNER, Erich: Pikica in Tonček: roman za mladino. Prev. Mile Klopčič, Tadeja Petrovčič Jerina. Ilustr. Walter Trier. Celje: Društvo Mohorjeva družba, Celjska Mohorjeva družba, 2008, 116 str.
 - KREITZ, Isabel: Pikica in Tonček. Prev. Maruša Mugerli Lavrenčič. Ilustr. Isabel Kreitz. Bibl. predh. Erich Kästner. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011, 100 str.
 - LAIRD, Elizabeth: Košček zemlje. Prev. Karmen Vidmar. Ljubljana: Grlica, 2005. (Romani Grlica), 243 str.
 - LESTRADE, Agnès de: Dežela Velike tovarne besed. Prev. Ana Ambrož. Ilustr. Valeria Docampo. Ljubljana: Kres, 2009, 34 str.
 - LONČEK, KUHAJ!: češka ljudska. Prev. Fran Bradač. Ilustr. Dušan Klun. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007. (Knjižnica Čebelica; 418), 16 str.
 - MANKELL, Henning: Skrivnost ognja. Prev. Irena Madric. Tržič: Učila International, 2004, 171 str.
 - PROCHÁZKOVÁ, Iva: Goli. Prev. Irena Samide. Spr. beseda Bojan Dekleva. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011. (Odisej), 292 str.
 - STRATTON, Allan: Chandine skrivnosti. Prev. Andrea Švab. Dob pri Domžalah: Miš, 2006. (Zorenja), 252 str.
 - SWINDELLS, Robert: Na hladnem. Prev. Jakob J. Kenda. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1998. (Knjigožer), 141 str.
 - SWINDELLS, Robert: Sramota. Prev. Jakob J. Kenda. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2000. (Odisej), 141 str.
 - VANNUCCINI, Vanna: Berlinski zid: Vzhodni Berlin leta 1989. Prev. Teo Šinkovec. Ilustr. Alessandro Baronciani. Izola: Ark, 2012. (Zgodovinski roman za otroke; 6), 123 str.
 - VIGAN, Delphine de: No in jaz. Prev. Alenka Moder Saje. Spr. beseda Špela Razpotnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012. (Odisej), 303 str.
 - ZUBIZARRETA, Patxi: Usoa, prišla si kot ptica = Usoa, llegaste por el aire. Prev. Barbara Pregelj. Ilustr. Elena Odriozola. Medvode: Malinc, 2012, 26 str.

4.2.4 Dr. Gaja Kos,

literarna kritičarka, urednica in
raziskovalka mladinske književnosti

Pločnik proti kavču ali rabljeno proti novemu

(povzetek referata)

Če je revščina upodobljena v realističnih okvirih v slikanicah in ilustriranih knjigah relativno redko obravnavana (na primer Branka Hubman: *Zavržene igračke*, Mojiceja Podgoršek: *Tina in Tine*, *Desa Muck: Anica in velika skrivnost*), pa je s tem popolnoma drugače v mladinski problemski prozi. Sicer je revščina redkeje centralna tema oziroma ena od glavnih tem, tako na primer v romanu *Delphine de Vigan No in jaz*, pogosto pa je v obliki vzroka ali posledice pomembno priključena kakšni drugi problemski temi, tako na primer v več delih Janje Vidmar, Ivana Sivca, Nike Maj, pri *Desi Muck v Lažnivi Suzi*, pri *Metki Cotič v romanu Kriva*, pri *Igorju Karlovšku v Mojci*, pri *Andreju Predinu v romanu Na zeleno vejo in še kje*. Prav tako ne manjka tujih (prevedenih) mladinskih del, ki se bolj ali manj centralno ukvarjajo z vprašanjem revščine. Ob vseh tovrstnih delih se zastavi več vprašanj, ki zadevajo prizorišča (imamo opraviti z revščino v sosednjem stanovanju ali na drugi celine?), stopnjo revščine, razloge za revščino, morebitne stereotipe v prikazu, različne poudarke takšnih del in morebitne rešitve, ki jih nakazujejo. Prispevek bo torej poskušal odgovoriti, kako je z omenjenim v nekaterih delih domače in tuje sodobne mladinske književnosti, z dodatnim poudarkom na posebni obliki revščine – revščini družinskih oziroma medosebnih odnosov, ki je izrazito prisotna v domačih mladinskih delih.

4.2.5 Slavko Pregl,

pisatelj, dobitnik številnih literarnih
nagrad in priznanj, največ za mladinsko
književnost

Pisateljski odnos do »revščine v mladinski književnosti« - hitra skica za razmišljanje

(povzetek referata)

Za uvod

Ko sem bral časopis, je pristopil sin in me prosil za en evro, ker se bo s prijatelji dobil na kavi. V družinskem besednjaku pomeni, da je sin prosil očeta za drobiž. V ekonomskem besednjaku je brezposelni diplomirani inženir multimedijske produkcije prosil upokojenca za denar.

Mladenič, katerega izobrazba je družbo precej stala, njegovo družino pa – če hrano in bivanje prijazno izvezamo – tudi lep kupček evrov zraven, zdaj ne ustvarja nič. Še za kavo mora prositi očeta. Investicija vanj do nadaljnjega torej ne prinaša nobenih obresti, kaj šele produktivne dodane vrednosti obema investitorjema.

Oče je oddelal pokojninsko obdobje in ves ta čas vplačeval v pokojninski sklad, v 42 letih se je tam nabralo toliko, da bi mu že navadna 5-odstotna letna obrestna mera (da o obrestno obrestnem obračunu ne govorim) prinesla na to glavnico lep znesek mesečnih obresti. Ampak pokojninski sklad mu pokojnine ne izplačuje niti v višini navadnih obresti, pač pa nespodobno manj in ga sproščeno razglaša za parazita javnih financ.

Kako ponižan se počuti mlad izobraženec, ki mora upokojenega očeta prositi za kavo? Kako obupan je upokojenec, ko gleda na prihodnost svojih otrok?

Kakšna je torej družba, ki tistemu, ki bi si lahko služil za življenje, za to ne da nobenih možnosti, tistemu, ki je delal vse življenje, pa sproščeno jemlje od tistega, kar je ves čas vplačeval za pokojnino?

Če neusmiljeno poenostavim, naj za pišem, da gre za družbo, ki je očitno nagnjena k tatvini in k zaničevanju izobrazbe in intelektualnega dela.

Zgodba o knjigi in njenih ustvarjalcih

Država (Javna agencija za knjigo) je prisilila založnike, da avtorjem plačajo vsaj 365 evrov na avtorsko polo za knjige, ki jih subvencionira. Slovenska povprečna bruto plača znaša (februar 2013) 1.497,55 evra; plačilo avtorske pole je torej četrtnina povprečne plače. Pred štiridesetimi leti je honorar za avtorsko polo znašal povprečno plačo. Ekonomski razvoj države je torej ceno pisateljskega dela skresal na četrtnino. Razmerja med avtorji in založniki, ki tečejo mimo JAK, ta padec še bistveno večajo.

Slovenska država je dvanajst let po tem, ko je Svet Evrope sprejel ustrezno direktivo, uvedla institut knjižničnega nadomestila. Znesek, ki bi ga avtorji lahko, pa ga niso dobili v tem vmesnem času, znaša 20 milijonov evrov. Država, ki vrača premoženje, ki ga je v zgodovini zaplenila neka druga država na tem ozemlju, danes brez težav razlašča lastne avtorje. Letos je približno 450 upravičencev do knjižničnega nadomestila neposredno prejelo 185.000 evrov, povprečno izplačilo tako znaša 420 evrov. Enak znesek se avtorjem razdeli v obliki štipendij. Skupna vsota, ki jo torej na leto iz tega naslova skupaj prejme približno 500 ustvarjalcev pisane besede, je šestkrat nižja od dodatnih državnih plačil za mleko, ki je pridobljeno na gorskih in višinskih terenih, pa osemnajstkrat nižja

od subvencij za govedo v Sloveniji. Za knjigo, ki si jo bralec izposodi v knjižnici, avtor dobi 15 centov. Če bi bralec knjigo kupil in če je povprečna cena slovenske knjige 25 evrov, bi avtor prejel vsaj 150 centov, desetkrat več. Če bi potrojili današnji znesek knjižničnega nadomestila, bi avtorji v povprečju za izposojeno prejeli eno slabo povprečno slovensko mesečno plačo zato, ker so si Slovenci njihove knjige izposodili milijon in četrtrkrat (skupaj s tujimi avtorji pa 24 milijonkrat, ob tem, da izposoja v šolskih knjižnicah ni upoštevana).

Slovenija je edina država v Evropski uniji, ki se spreneveda in ne uredi plačevanja avtorjem za fotokopiranje njihovih del; v največji meri se avtorjem krade na osnovnih šolah, srednjih šolah in na fakultetah. S tem se tudi privzga občutek, da intelektualno delo nima vrednosti.

Pred leti sem predlagal, da bi področje knjige pripojili kmetijskemu ministrstvu; ker tam skrbijo za hrano, naj prevzamejo še skrb za duhovno hrano, točneje, za slovenski jezik.

V Sloveniji prejema subvencije 60.000 kmetij (320 evrov za hektar njive, 110 evrov za hektar travnika itd.). V letih 2014-2020 bodo prejele 2,3 milijarde evrov, 40.000 evrov na kmetijo.

Če bi 50 najboljših, uveljavljenih slovenskih pisateljev v zameno za to, da rezultate svojega dela prepustijo v neomejeno uporabo Slovincem, prejemale 2.000 evrov na mesec, bi za to potrebovali 1,2 milijona evrov na leto. Veliko? Četrtnino zneska, kot je bil predviden za ureditev okolice TEŠ 6. To bi bil lahko prvi korak k uveljavitvi temeljnega univerzalnega dohodka v Sloveniji.

Sicer pa upam, da pisatelji dobro skrivajo svojo revščino in z njo ne obremenjujejo deklet in fantov, ki berejo knjige.

Če pa revščina vendarle kdaj udari na plan v mladinski književnosti, bi rad, da jo literarni kritiki prepesnijo v ustvarjalno moč, izpovednost in slogovno dovršenost.

4.2.6 Mag. Anja Štefan,

pisateljica, pravljíčarka, raziskovalka

Revščina in bogastvo v slovenskih ljudskih pripovedih

(povzetek)

Prispevek bo razčlenjeval pojavnost in modalnost revščine ter bogastva v slovenskih ljudskih pripovedih, predvsem v čudežnih pravljicah. Osredotočil se bo na vprašanje, kako in pri kom se pojavljata ter kaj povzročata. Se za ustaljenim mnenjem o njunem črno-belem pojavljanju vendarle skriva pestrost različnih usod, ki napelje k razmišljanju o različnih življenjskih situacijah, nekdanih in sedanjih?

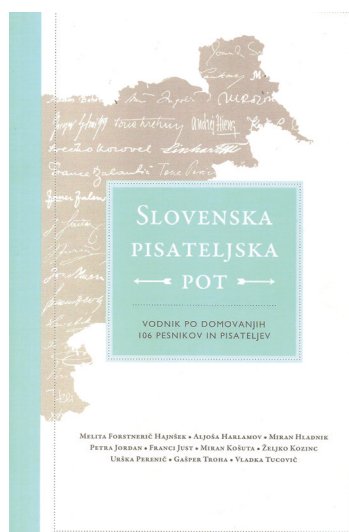
Razmišljanja o tematiziranju revščine v mladinski književnosti bomo soočili še z neposrednimi življenjskimi izkušnjami, ki jih bosta posredovali:

Anita Ogulin,

dolgoletna sekretarka na Zvezi prijateljev mladine in gonilna sila projekta Botrstvo, ki je bila zaradi svoje nesebične, požrtvovalne in srčne predanosti najrevnejšim otrokom v letih 2009 in 2012 izbrana za častno Slovenko Nedeljskega dnevnika.

Neža Prah,

novinarka, slovenska ambasadorica v evropskem letu (2010) boja proti revščini, ki je bila nagrajena za svoje novinarsko poročanje o revščini in tudi za svoje leposlovno pisanje (festival Urška leta 2012).

5 Slovenska pisateljska pot

5.1 Projekt »Slovenska pisateljska pot«

Slovenska pisateljska pot (SPP) je kulturnovarstveni, književnopedagoški in literarnopromocijski projekt, katerega pobudnik in nosilec je Društvo slovenskih pisateljev oz. njegova Komisija za kulturno dediščino. SPP je zamišljena kot transverzala, ki bo povezovala t.i. pisateljske postaje – rojstne domačije slovenskih pisateljev, hiše, v katerih so živeli in delali, spominska obeležja, spominske sobe, stalne zbirke ipd., ki spominjajo nanje. Vse te postaje ali točke želi SPP povezati in jih predstaviti ter v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi ponuditi slovenski kulturni javnosti. Vendar ne na način 400 km dolge slovenske planinske transverzale ali pa na način pohodnih poti, vinskih cest ipd., ki jih je v Sloveniji preko 1000. To je t. i. točkovna pot in po njej ni nujno pešaćiti ali kolesariti, tudi ni treba od točke do točke, mogoče se je odločiti za posamezno postajo, za enega ali nekaj pisateljev. SPP je svojstven projekt, ki povezuje »arhaično« preteklost, kot jo predstavlja materialna dediščina slovenske literature, z »modernim« sedanjikom, ki se manifestira skozi mnogovrstne IK-tehnologije. In je projekt, ki duhovne prostore, kakor so jih v svojih literarnih delih ustvarili pisatelji, povezuje s prostori pokrajin, iz katerih so pisatelji izšli.

Edukativne, kulturnovarstvene in promocijske cilje namerava SPP uresničiti kot multimedijski projekt, ki bi obsegal:

1. Oblikovno poenoteno opremljanje pisateljskih postaj z označevalnimi in usmerjevalnimi tablam ter t.i. pisateljskimi klopami.
2. Nadgradnjo materialne infrastrukture s kadrovsko in informacijsko infrastrukturo, tako da bi usposobili in izobrazili ljudi za a kulturno delo in vodenje po pisateljskih postajah in vzpostavili enoten sistem obveščanja o vsebinah SPP na spletnem portalu.
3. Kulturno-izobraževalne »pohode« po slovenski pisateljski poti za mlade, zlasti osnovno- in srednješolce.
4. Kratke filme o slovenskih pisateljih (do 20 minut), ki bi bili del infrastrukture samih literarno-učnih poti na posameznih pisateljskih postajah in hkrati del prihodnje programske ponudbe TV Slovenija.
5. Spominske razglednice, »transferzalno« knjižico SPP z žigi in drugo promocijsko gradivo.
6. Knjižni vodnik po slovenski pisateljski poti, sestavljen po principu »literarnih pokrajin«, s predstavitevjo lokacij pisateljskih domačij, posameznih avtorjev, odlomki in besedili, ki pojasnjujejo vpetost avtorja v »njegovo« pokrajino.

Od smelih načrtov za SPP, ki se postopno uresničujejo, je že dokončan in na voljo uporabnikom »Vodnik po domovanjih 106 pesnikov in pisateljev SLOVENSKA PISATELJSKA POT«.

5.2 Slovenska pisateljska pot. Vodnik po domovanjih 106 pesnikov in pisateljev

Pod uredniško taktirko Željka Kozinca je deset avtorjev (Melita Forstnerič Hajnšek, Aljoša Harlamov, Miran Hladnik, Petra Jordan, Franci Just, Miran Košuta, Željko Kozinc, Urška Perenič, Gašper Troha, Bladka Tucovič) predstavilo leposlovno delo 104 pokojnih slovenskih literarnih ustvarjalcev v povezavi z okoljem, iz katerega so izšli. Knjiga, obsegajoča 360 strani, tako v besedi in sliki poleg osnovnih »turističnih« podatkov (obvestil o pisateljskih postajah, napotkov, kako se do njih pride, kaj je mogoče tam videti in doživeti) na kratko niza tudi literarnozgodovinska dejstva o pisateljih in o njihovi umeščenosti v rodna okolja. Na ta način vodnik po Slovenski pisateljski poti skuša promovirati nacionalno literarno dediščino slovenskih krajev in pokrajin, seveda pa želi tudi spodbuditi k prebiranju literarnih del ustvarjalcev, ki jih predstavlja, in prispevati tudi k širjenju bralne kulture obiskovalcev Slovenske pisateljske poti, v katerih vidi predvsem izletniško navdihnjenе ljubitelje posameznih literarnih ustvarjalcev in šolsko mladino.

6 Občina Velika Polana in Miškova pot

6.1 Občina Velika Polana

Med še zmeraj skrivnostno Muro, čarnimi močvirskimi logi in obrisi bližnjega gričevnatega sveta vinogradov se v panonski ravnici razprostira Občina Velika Polana. Le tri naselja, Velika Polana, Mala Polana in Brezovica, a pester mozaik naravne in kulturne dediščine ter prijazni ljudje, ki so to dediščino pripravljeni deliti z ljudmi, naklonjenimi kulturi in naravi.

V Občini Velika Polana je največ štorcelj v Sloveniji, zato je fundacija Eurona-tur Mali in Veliki Polani podelila naziv »Evropska vas štorcelj«. Vseh devet gnezd se nahaja na električnih drogovi.

Polanski log, največji kompleks črne jelše v Evropi, nudi zatočišče mnogim ogroženim rastlinskim in živalskim vrstam, na gozdni učni poti v njegovem osrčju pa lahko obiskovalec te vrste поблиže spozna in se seznani s pomenom vode za obstoj črne jelše.

Velika Polana je rojstni kraj pisatelja Miška Kranjca. Na njegovi domačiji je ohranjena pisateljeva delovna soba, ki je del muzeja, v katerem je še stalna razstava njegovih knjig, dokumentov, fotografij in njegovih likovnih del. Domačija je tudi začetek Miškove poti, ki vodi do njegove zidanice v Lendavskih gorica.

V Mali Polani ob potoku Črncu stoji še eden zadnjih ohranjenih potočnih mlinov v Pomurju, Copekov mlin. Zgodovinski pomnik stavbne arhitekture preteklega obdobja je tudi Sabolova domačija v Mali Polani.

Velikopolanska župnijska cerkev je posvečena Srcu Jezusovemu. Pri njej se

začne romarska pot, poimenovana po župniku Danielu Halasu, ki je leta 1939 prevzel vodenje župnije, v 2. svetovni vojni pa umrl mučeniške smrti.

Štefan Hozjan, cesarsko-kraljevi pilot, eden najuspešnejših letalcev v prvi svetovni vojni, je bil rojen v Brezovici. Njegova spominska soba je v vaško-gasilskem domu. Informacije o štokljah in drugih znamenitostih občine ponujata Park »Dežela štokelj« in TIC ŠTRK, ki se nahajata v središču vasi Velika Polana.

6.2 Miškova pot

Miškova pot, poimenovana po pisatelju Mišku Kranjcu, se začene na Kranjčevi domačiji v Veliki Polani, vključuje pa naravne in kulturne znamenitosti Občine Velika Polana in Lendavskih gor. Njen zaključek je lokacija Kranjčeve zidanice v Lendavskih gor. Ta lokacija je trenutno gradbišče, saj je Občina Velika Polana, potem ko je zidnico odkupila, bila prisiljena hišico zaradi dotrajanosti podreti, na njenem mestu pa bo postavila rekonstrukcijo prvotne zidanice. Po Miškovi poti se v vseh letnih časih podajajo številni pohodniki, tradicionalni pohod po njej pa poteka že sedemnajst let zapovrstjo poteka v oktobru.

6.2.1 Kranjčeva domačija v Veliki Polani

Blatne kolnike (kolovoze) – ali pač zaprašene v vročih poletnih dneh – bomo danes že težko našli v naravi, ki jo je srkal vase Miško Kranjec in je postala »scenografija« številnih njegovih pripovednih del. A ne le v njegovih novelah in romanih, tudi na Kranjčevi domačiji v Veliki Polani obisko-

valec še lahko zasluti nekdanje kolnike in tudi mnogo drugega, iz česar je vzrastle Kranjec in kar je določilo njegovo pisateljsko delo. V njegovi domačiji je namreč poleg drugega tudi literarni muzej, ki ga sestavljajo pisateljeva delovna soba s knjižnico, »galerija« z njegovimi oljnimi slikami in avtorskimi fotografijami ter druge sobe, ki odkrivajo zanimivosti iz pisateljevega življenja in dela.

Iz grozdja, ki zraste na brajdah pred Kranjčevo hišo, društvo ŠTRK že več let prideluje in ponuja obiskovalcem domačije Miškovo vino, v letu 2013 pa so na travniku južno od hiše postavili »ustvarjalne in doživljajske ateljeje pri dobrih ljudeh«, s katerimi želijo, da bi Kranjčeva domačija postala srečevališče ljudi, ki sta jim umeetniška ustvarjalnost in kultura nasploh način življenja ali ki v njej prepoznavajo vitalno družbeno moč.

6.2.2 Pomelaj

Pomelaj, t. i. zadruga za razvoj podeželja, je v sklopu razvijanja socialno-podjetniških oblik (kulture) med podeželskim prebivalstvom, še posebej med ranljivimi ciljnim skupinami, obnovila staro prekmursko hišo in v njej izvaja različne programe za vključitev podeželskega prebivalstva v kulturno-turistično ponudbo. V hiši so na ogled in naprodaj izdelki domače obrti, ki so jih razvili, predvsem izdelki iz koruznega ličja in rogoze, lončarski izdelki in ekološko pridelan kruh ter pecivo.

6.2.3 Copekov mlin

Copekov mlin na obrobju Polanskega loga je edini ohranjeni potočni mlin na potoku Črncu ter je lep primerek etnološke in tehnične dediščine Prekmurja. Z njim je

povezan tudi zgodovinski spomin teh krajev, saj je bil med 2. svetovno vojno odporiška točka in v njem je bil mdr. ustanovljen odbor OF za Prekmurje. Po obnovi, ki jo je podrla tudi Evropska unija, je mlin dobil še mlinarja, tako da sedaj obratuje.

6.2.4 Sveta Trojica v Lendavskih goricah

Med vinogradi nad Lendavo stoji kapelica svete Trojice in pogosto se zdi, da varuje mesto pod sabo. Ta občutek je morda povezan z dejstvom, da je na tem mestu še pred kapelico bila strateško pomembna vojaška postojanka, ki je zaradi skrbno izbrane lege tudi v času turških vpadov ostala neosvojena. Po koncu turških vpadov so hvaležni verniki v letih 1727/28 postavili kapelico, pri čemer je glavnino stroškov gradnje pokrila ugledna družina Gludovácz.

V kapelici je na ogled tudi naravno mumificirano truplo, ki od nekdaj buri domišljijo Lendavčanov in obiskovalcev. O mumiji krožijo številne legende. Po ljudskem izročilu, ki se napaja iz pravljичnih zgodb v drugi polovici 19. stoletja, naj bi v kapelici počival kapetan Mihael Hadik, eden slovitih branilcev Lendave pred Turki, ki naj bi sodeloval tudi v hudem spopadu s turškimi četami leta 1603, ko je Lendavo branil Kristóf Bánnfy.

1

2

3

4

5

1. Kranjčeva zidanica v januarju 2012 (pohod PD Šmarje)

2. Na Miškovi poti (PD Šmarje, 15. 1. 2012)

3. Kranjčeva domačija

4. »Miškovi« logi

5. Copekov mlin

